

Nr 10

Utlåtande i anledning av motioner angående ett system att motverka skadeverkningarna av viss reklam.

I de likalydande, till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionerna I: 952 av herrar *Eric Carlsson* och *Nils Nilsson* och II: 1138 av fru *Nilsson m. fl.* hemställas, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamt utredning angående åtgärder för att skapa ett system för motreklam i vårt land.

Motionärerna framhåller att samhällets attityd till användningen av t. ex. tobak och alkohol är dominerad av kommersiella aspekter och det ifrågasätts om inte intressena till förmån för användning av gifter får arbeta med så överlägsna metoder att särskilt våra ungdomar och skolan på förhand är den underlägsna parten på detta område.

Enligt motionärernas mening är det nu synnerligen viktigt att på allvar behandla frågan om skadeverkningarna av reklam för användning av tobak och alkohol. För att minska dessa verkningar torde motreklamen inta en framskjuten plats. Utgifterna för egentlig motreklam är i dag obefintliga, och det är angeläget att försök görs att få fram lika stora ekonomiska resurser för effektiv motreklam som de summor, som läggs på reklam för de varor motionärerna vill bekämpa. Det borde vara helt naturligt att den som är upphov till skada skulle bekosta propaganda mot de skadliga medlen. Samma principer borde kunna användas i miljö- och hälsovårdssammanhang.

Samhällets sjukvårdskostnader orsakade av tobak och alkohol har enligt motionärerna uppskattats till 21 miljarder kr. per år inklusive produktionsbortfall. Ett tillvägagångssätt för att tränga tillbaka olika gifters spridning skulle kunna vara att kontrollera »skadeproducenternas» annonskostnader och ålägga dem att erlägga lika stora summor på motreklam. Detta system skulle kunna användas mot all tobaks- och spritreklam och mot all annan reklam, som av olika myndigheter enligt särskilt beslut skulle falla inom kontrastödområdet.

Frågans tidigare behandling

Alkoholreklamen

Frågan om förbud mot alkoholreklam har behandlats bl. a. vid riksdagarna år 1954, 1957, 1961, 1968 och 1969.

Vid 1954 års riksdag behandlades ett förslag (prop. 1954: 151) rörande temporärt reklamstopp under en kortare tid samt en begränsning av alkoholreklamens omfattning till att avse märke, ursprung, typ och pris. Förslaget godtogs med vissa, huvudsakliga formella, jämkningar av riksdagen (SU 1954: 1).

Mot bakgrund av 1956 års rusdryckförsäljningsutrednings förslag förelades riksdagen år 1957 en proposition (prop. 1957: 143), i vilken föredragande departementschefen bl. a. sade att man borde undvika uttalanden, som kunde uppfattas som propaganda för dryckesseden, och att ingripanden mot spritreklam i första hand borde ske i den mån reklamen bedrevs på ett sätt som för en ansvarskännande reklamman framstod som otillbörligt. Riksdagen motsatte sig inte departementschefens förslag men betraktade borttagandet av reklaminskränkningarna som ett försök, som borde omprövas om det inte skulle slå väl ut.

Med anledning av motioner till 1961 års riksdag tillstyrkte bevillningsutskottet (BeU 1961: 48) en utredning av alkoholreklamen, och i oktober samma år uppdrogs åt 1961 års nykterhetslagskommitté att utreda frågan. I sitt betänkande Alkoholreklamen (SOU 1964: 6) sade kommittén bl. a.

I fråga om spritdrycker har kommittén ansett nödvändigt att föreslå tämligen långtgående inskränkningar. I första hand förordas förbud mot att använda mera påträngande reklammedel, exempelvis film, affischer, skyltar på allmänna platser o. d., för spritreklamen. Vidare föreslås, i viss anslutning till de provisoriska regler som tillämpades under tiden den 1 mars 1956—den 30 juni 1957, att annonser för spritdrycker endast får innehålla en bild av flaska eller etikett samt uppgift om varans namn, varuslag, tillverkare och tillverkningsområde ävensom pris och katalognummer hos systembolaget. I förening med en begränsning av annonsstorleken torde dessa inskränkningar komma att medföra, att reklamen för sprit i huvudsak endast får karaktär av en neutralt hållen varuinformation.

De föreslagna reglerna har undersökts från tryckfrihetsrättsliga och handelspolitiska synpunkter. Några hinder i dylika hänseenden har icke ansetts föreligga.

Kommitténs förslag har emellertid inte resulterat i någon lagstiftning utan Kungl. Maj:t har genom beslut den 30 juni 1967 överlämnat betänkandet om alkoholreklamen till alkoholpolitiska utredningen för att tagas i övervägande vid uppdragets fullgörande.

I bevillningsutskottets betänkande nr 56 år 1968 framhölls bl. a.:

Utskottet har tidigare uttalat kritik mot alkoholreklamen, och den utredning av frågan som verkställdes har tillkommit på utskottets förslag. Utredningens resultat kan naturligtvis diskuteras i vissa avseenden, och detta torde vara anledningen till att någon proposition inte framlagts i ämnet och till att utredningsbetänkandet överlämnats till alkoholpolitiska utred-

ningen för ytterligare överväganden. Frågan om åtgärder mot reklamen för spritdrycker skulle under sådana förhållanden inte kunna få sin slutliga lösning förrän riksdagen tagit ställning till alkoholpolitiska utredningens slutliga redovisning av sitt arbete. Detta kan enligt vad utskottet erfarit väntas ta åtskillig tid i anspråk. Utskottet, som anser att spritdrycksreklamen från såväl allmänna som nykerhetspolitiska synpunkter måste betecknas som stötande, finner att snara åtgärder bör vidtas mot denna reklam och att frågan härom bör lösas utan ytterligare utredning.

Bevillningsutskottet hemställde därför att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära förslag till 1969 års vårriksdag beträffande förbud mot reklam för spritdrycker.

Riksdagen godkände vad utskottet föreslagit.

I allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 30 år 1969 behandlades motioner i vilka hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära att i motionerna framförda synpunkter angående motreklam beaktades i samband med det utredningsarbete som torde bli aktuellt i anledning av riksdagens beslut beträffande bl. a. bevillningsutskottets betänkande nr 56: 1968. Mot bakgrund av att riksdagen under 1968 års höstsession hemställt om förslag av Kungl. Maj:t om förbud mot reklam för spritdrycker hemställde utskottet att motionerna inte skulle föranleda någon riksdagens åtgärd. Riksdagen godkände detta.

Som svar på en enkel fråga dels den 24 april, dels den 11 december 1969 (AK prot. 20: 7 d resp. 42: 6 d) om när den av riksdagen begärda propositionen om förbud mot spritreklam kunde komma att framläggas svarade finansministern att det enligt regeringens bedömning mötte hinder från tryckfrihetssynpunkt att lagstiftningsvägen införa ett generellt förbud mot spritreklam och att någon proposition i ämnet vid tidpunkten inte förbereddes.

Tobaksreklamen

Frågor om tobaksrökningen har behandlats i riksdagen vid ett stort antal tillfällen och har vanligen avsett bestämda åtgärder i syfte att begränsa bruket av tobaksvaror.

I en interpellation i första kammaren vid 1961 års riksdag frågades bl. a. om tobaksreklamen kunde anses försvarlig ur folkhälsosynpunkt. Interpellationen besvarades av statsrådet Sträng, som bl. a. anförde.

Lagstiftningen om tobaksvaror har i motsats till rusdryckslagstiftningen inte till ändamål att begränsa försäljningen och förebygga eventuella skadeverkningar. Numera råder i praktiken fri konkurrens inte bara olika försäljare emellan utan även mellan Tobaksmonopolet och utländska tillverkare. Någon ändring härvidlag har veterligen inte på allvar satts i fråga.

Under dessa omständigheter saknas uppenbarligen förutsättningar för att i fråga om tobaken genomföra någon motsvarighet ens till den måttliga reklam begränsning, som iakttages när det gäller rusdrycker. Denna be-

gränsning innebär som bekant i huvudsak, att de statliga monopolbolagen, som omhänderhar all partihandel och utminuteri, inte gör reklam för spritdrycker. Mot mera ingripande inskränkningar har med visst fog anförts invändningar från tryckfrihetssynpunkt.

Vid 1964 års riksdag väcktes motioner med yrkande om utredning och förslag till lag om förbud mot tobaksreklam. Motionerna avslogs i enlighet med vad andra lagutskottet förordade i sitt utlåtande nr 23. I utlåtandet redovisade utskottet finansministerns uttalande i interpellationssvaret 1961 att totalförbud var betänkligt ur tryckfrihetssynpunkt och att en begränsning av enbart Tobaksbolagets reklam icke skulle ha åsyftad effekt. Utskottet fortsatte.

Mot ett totalförbud kan, även enligt utskottets mening, med skäl anföras betänkligheter ur tryckfrihetssynpunkt. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om de överväganden som föregick inskränkningarna i alkoholreklamen vid 1954 års reform av nykterhetslagstiftningen. Statsmakterna avvisade vid detta tillfälle av tryckfrihetsrättsliga skäl en lösning med lagstadgat totalförbud mot alkoholreklam. Såsom motionärerna synes ha menat torde ett reklamförbud för Tobaksbolaget knappast ha någon konsumtionshämmande effekt. Det måste emellertid anses önskvärt att bolagets reklam inte ges en sådan utformning eller omfattning att den bidrar att sprida tobaksbruket bland ungdomen. Utskottet utgår från att Tobaksbolaget visar den återhållsamhet som i detta hänseende är nödvändig.

Den 17 december 1969 (AK prot. 43: 100 d) sade statsrådet Sven-Eric Nilsson i andra kammaren som svar på en enkel fråga angående tillsättande av begärd utredning om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen bl. a. att regeringen, med hänsyn till tryckfrihetsförordningen, ansett att man borde åstadkomma begränsningar av reklamen genom överenskommelse med de marknadsförande företagen och att man inom regeringen hade för avsikt att avvakta resultatet av dessa överenskommelser innan den begärda utredningen tillsättes.

Utskottet

Motionärerna hemställer om en skyndsam utredning angående åtgärder för att skapa ett system för motreklam i vårt land.

Som ovan nämnts hemställde riksdagen — med anledning av bevillningsutskottets betänkande nr 56 år 1968 — i skrivelse till Kungl. Maj:t om förslag till 1969 års riksdag beträffande förbud mot reklam för spritdrycker. Förslag om förbud har dock inte förelagts riksdagen. Chefen för finansdepartementet anförde i svar på enkla frågor i andra kammaren dels den 24 april, dels den 11 december 1969 att det enligt regeringens bedömning mötte hinder från tryckfrihetssynpunkt att lagstiftningsvägen införa ett generellt förbud mot spritreklam och att någon proposition i ämnet inte förbereddes.

Beträffande förbud mot tobaksreklamen uttalade statsrådet Sven-Eric

Nilsson i svar på en enkel fråga i andra kammaren den 17 december 1969 att regeringen, med hänsyn till tryckfrihetsaspekterna på frågan, ännu inte tillsatt den av riksdagen år 1968 begärda utredningen om åtgärder för att minska tobakskonsumtionen därför att man ville avvakta resultatet av förhandlingar med de marknadsförande företagen om begränsningar av reklamen.

Vid årets riksdag har väckts motioner vari hemställes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om förslag till sådan ändring av gällande tryckfrihetslagstiftning att förbud mot reklam för spritdrycker möjliggörs. Dessa motioner har hänvisats till konstitutionsutskottet, som ännu inte behandlat dem.

Den år 1966 tillsatta reklamutredningen väntas senare i år framlägga förslag om reklamens verkningar från samhällsekonomisk och företagsökonomisk synpunkt samt från konsumentsynpunkt.

Enligt utskottets mening torde den av motionärerna föreslagna metoden för bedrivande av motreklam inte vara praktiskt genomförbar, men utskottet har med det ovan anförda velat erinra om att spörsmål angående alkohol- och tobaksreklamen är under prövning i olika sammanhang.

Utskottet hemställer,

att de likalydande motionerna I:952 och II:1138 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Eric Peterson (fp), Kilsmo (fp), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson (s), Blomquist (m), Svanström (cp) och Ove Karlsson (s);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrbj (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), fru Hörnlund (s), herr Johansson i Simrishamn (s), fröken Åsbrink (s), herrar Aldén* (s), Rosqvist (s) och Sellgren (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.